

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,
hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény
küldendő:
Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félvre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr., $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-
engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr.
Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SANDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Egyházkerületi elnöki felhívás.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerület egyházmegyéi mélyen tisztelt *Espereseinek* és *Gondnokainak!*

Az egyes gyülekezetek hiv *előjáróinak*,
lelkipásztorainak és *tanítóinak!*

A gyülekezetek buzgó *tagjainak!*

A tudomány, felvilágosodás és műveltség minden *igaz barátjának!*

Istentől áldást és kegyelmet kérünk és kívánunk!

A magyarországi ev. ref. egyház *zsinata* még az 1892. év ápril 2-án Budapesten tartott ülésében elhatározta, hogy egy a debreczeni főiskolával kapcsolatban álló *teljes bölcsészeti fakultásnak*; és egy esetleg a kolozsvári tudomány egyetemmel is kapcsolatba hozható *ref. theologiai karnak* felállítását, egyetemes egyházunk elsőrendű szükségei közé sorozza s ezeknek együttes létesítésére az előkészítő lépéseket megteszi.

Az ugyanazon évi december hó 5-én tartott ülésében pedig kibocsátotta már a *fölvívást* a két intézet föllállítása érdekében (727. sz.) s a fölvívó szöveget oly kérés mellett küldötte meg az egyes egyházkerületek püspöki hivatalaihoz, hogy azt az espereseknek, általuk minden egyházközségnek, valamint tehetősb és áldozatkész egyes egyháztagoknak, alapítványok és évjáradék-kötelezések tételére; s a maguk körében ilyen vagy egyszerűminderkori adakozások gyűjtésére buzdító kísérő levéllel küldjék meg. — A zsinat elvárván az egyház minden szolgájától, sőt minden hű és buzgó tagjától, hogy úgy a Debreczenben szervezendő bölcsészeti, mint a Kolozsvárott felállítandó theologiai fakultás érdekében, azok felállíthatását, minél előbbi megnyitását s tovább fenmaradását, sőt

tovább fejlesztését, buzgó s kitartó, lelkes és fáradságot nem kimélő közreműködésökkel előmozdítani fogják.

E zsinati felhívásnak és utasításnak a tiszántúli ev. ref. egyházkerület ez évi júniusi közgyűlésében eleget kívánván tenni, a közgyűlésnek megbízásából küldjük szét a zsinati fölvívásokat mellékleteikkel együtt az esperes urakhoz.

A zsinat ezen fölvívásában magasztos célok megvalósítását tüzte ki; mert ref. egyházunknak első sorban *egy protestáns tanárképzőre* multhatlanul szüksége van. — Számos gymnasiumot tart fenn magyar ref. egyházunk, elengedhetlen kötelessége tehát, hogy az azokban működő tanárok olyan kiképzetéséről is gondoskodják, hogy leendő tanáraink oly szellemet, jellemet, felfogást és irányelveket sajátítsanak el, a minőket egyházunk a multban képviselt a nemzeti műveltség fejlesztésének nagy munkája körül. — Kinek lelkét nem hatották át az egyház iránti tántoríthatlan hűség; kinek szívében nem ég törhetlen ragaszkodás és szeretet szent érzelme, hitfelekezetének magasztos ügyeiért és jogaiért, ha a multak tanuságát kellő figyelemre méltatja?! — Hiszen talán már eddig is késtünk! Ne halogassuk az építés munkáját! Okvetlenül aláhanyatlás következhetik be, s kockáztatva lehet a legszentebb törekvés és cél, a miért annyi áldozatot hoztak öseink, midőn a gymnasiumok alapjait lerakták.

Kolozsvárt az ottani tudomány-egyetemmel lehető kapcsolatban *egy theologiai fakultásra* is nagy szüksége van egyetemes egyházunknak, a magyar protestáns theologiai tudományosságnak és lelkészképzésnek magasabb emelése érdekében, Hogy a theologiai tudományosság valóban fejlődésnek indulhasson, kell egy fő-gócypontot is állítani fel és megteremtteni a a mostani 5 theologiai akadémia mellett, mely

még szélesebb terjedelemben ölelje fel a theologiai tudományokat. — Lelkiismereti szabadságot, önálló szabad vizsgálódást biztosít szent könyvünk egyházunk minden hű tagjának; tegyük tehát az eszközöket minél hozzáférhetőbbé s teljessé, hogy a theologiai tudományosság fáklyája messzebb és messzebb tere terjessze fényét és termékenyítő, gyümölcsöző hatását.

Ugyanez alkalommal lehetetlen, hogy külön is emlékeztetbe ne hozzuk egyházkerületünk feltett kérésének és szemfényének a *debreczeni főiskolának* fenforgó ügyét és magasztos érdekeit. Mondhatni, szívök vérevel táplálták ezt egyházkerületünk gyülekezetei, egyetemes egyházunk híveinek legjobbjai, mióta az közvetlen az egyházkerület felügyelete s gondoskodása alatt áll.

Ebben a folyó században több alkalommal intézett egyházkerületünk kérő szövegetek főiskolánk érdekében a hívekhez és azok mindannyiszor meghallgatták a kérelmet, siettek áldozataikat meghozni, a fölmerült szükségét elosztatni, főiskolánk fejlődését, előhaladását biztosítani, az építés nagy munkáját úgy a szellemi, mint anyagi téren előbb-előbb vinni.

Mindjárt e század elején 1802. évben, midőn tűz hamvasztotta el főiskolánk épületeit, a már különben is elavult és akkor romba dőlt épületek helyett újat emelt a helvét hitvallást követő magyarországi ref. egyház buzgósága, mely még ma is fényes tanubizonyágtétel azonkor áldozatkészségéről. — az 1852. évben a nyolcz osztályu gymnasiumot, mint a főiskola törzsét hozta létre s teremtette meg az egyházszeretet és hitbuzgóság. — Az 1857. évben az új épület fedelének kijavítása vált égető szükségé; 1868. évben pedig az ó-épület helyett kellett új részleteket előállítani, s mindez létrejött s megvalósult a hívek buzgósága alapján.

E mindig igénybe vett, de soha ki nem apadó kútforráshoz, egyházkerületünk híveinek önkéntes áldozatkészségéhez emeljük ujjalag e század utolsó tizedében kérő szövegetunkat főiskolánk érdekében. s e században most ötödízben intézett kérelme egyházkerületünknek hallgatassék meg, és ne szégyenüljön meg a mi bizodalunk és erős reménységünk! Tegyük meg azt, a mit a tudomány mai követelményei sürgetnek; emeljük oda főiskolánkat, hogy az jövőben is betölthesse nagy hivatását. — A mint erre az első lépést Debreczen szabad királyi város és a debreczeni ev. ref. egyház oly fényes példával megtették: az első 2 jogi s két bölcsészeti tanszék felállítására 200,000 frt alaptőkét, a debreczeni ev. ref. egyház presbyteriuma pedig egy bölcsészeti tanszékre 50,000 forintot ajánlván fel.

Vége a mint az köztudomásu, a magyar állam ezredéves fennállásának nagy ünnepét, nemzetünk méltó fényvel óhajtja megünnepelni s e tekintetben általános a lelkesültség és közreműködés hazánkban majd minden téren. Reformált egyházunknak sem lehet és szabad elmaradni, olyan alkotást kell fölmutatnia, a mely hozzá méltó. — Mivel ünnepelhetné meg méltóbban a nemzeti milleniumot, mint egy önálló bölcsészeti tanfolyam fölállításával és czélba vett theologiai fakultás megteremtésével? E két alkotás igazolni fogja, hogy egyházunk hű s következetes önmagához, midőn létezésének alapjait erősíti, midőn reá mutathat a két oltárra, melyet a vallás és egyház, a tudomány és felvilágosodás szent érdekeiért emelt!

A multban, a sötét üldözések korszakaiban őseink életüket-vérüket áldozták fel vallásos meggyőződésükért; vagy midőn a hatalom kényszerítő eszközökhöz folyamodott irányukban: az elvek dicső harcát vívták, soha nem szégyenelték a Krisztus evangéliumát, bátran állottak meg; vagy midőn feltett kérésök, az iskolák ügye forgott koczán: minden áldozatot meghoztak azok érdekében; most a béke napjaiban annyi rázkódtatások után, önerőnkön, kész szívvel és egyező akarattal teljesítsük azt, a mire egyházunk legfőbb hatósága, a jelenkor szellemétől áthatva serkentőleg buzdít és kér. Csak így leszünk méltó utódok a dicső elődökhöz. A védekezés és küzdelem nehéz munkája helyett, most a gyors cselekvésre, tettekben nyilvánuló áldozattételekre van égető szükség.

Egyházkerületi közgyűlésünk nevében és megbizásából tisztelettel fölkérjük a mélyen tisztelt lelkipásztorokat a zsinati fölhívás értelmében gondos és körültekintő eljárásra, a fontos ügynek szept. hó valamelyik vasárnapján isteni tisztelet alkalmával a hívek áldozatkészségébe ajánlásra. Az esperes urak pedig az eredményről időről-időre tegyék meg a püspöki hivatalhoz jelentéseiket.

Erős várunk nekünk az Isten! Mostan azért óh Uram erősítsd meg ismétlen a mi kezeinket az építés nagy munkájában, és légy mi velünk, miképen a mi atyáinkkal voltál!

Istennek áldó kegyelme nyugodjék egyházkerületünk gyülekezetein és egyetemes magyar ev. ref. anyaszentegyházunkon!

A tiszántuli ev. ref. egyházkerületnek 1893. jun. 1. s következő napjain Debreczenben tartott közgyűléséből:

Vállyi János,
egyházkerületi főgondnok.

Tóth Sámuel,
egyházkerületi főjegyző.

Kiss Áron,
püspök.

T A N Ü G Y.

Erkölcstan-é vagy erkölcsi nevelés?

(Felolvastatt a felvinczi tanítói kör f. évi márcz. 9-én tartott gyűlésén.)

(Folyt. és vége.)

Ma semmiféle szolgálatban szolgálónál hűséget nem találunk, egyetlenegy sem olyat, a kire szállott volna szent hagyományként a régi, egyszerű, de tiszta erkölcsű cselédek hűsége, de még olyat sem, a ki birna tudomásal arról, hogy nemcsak gazdájának van vele szemben fizetési, hanem ő neki is azzal szemben munkakötelessége. E hűségtelen, érzéketlen lelkű tömeg ma meghazudtolja a neveléstudománynak az emberi lélek megfigyelésére alapított azon tételt, hogy a cselédek jobban szolgálnak bennünket, ha irántuk jószívűek vagyunk. „Egy szó nekik többet ér — ügymond Felméri (Neveléstudomány 543. l.) — aranyból, ezüstből. Meggyűjtik szívök tárházában s előbb-utóbb százszorosan meghálálják. Soha sem volt olyan szíves tett, mely meg ne termette volna a maga jutalmát, mint a jó fülbe hullott mag.” Tévedés! mely azt hiszi, hogy a régi idők egyszerű, romlatlan erkölcsiben nevelkedett emberek élnek ma is. Hiszen én az „ember” eszményéért rajongó lellem szeretetével, mely bizonyos öserővel vonzódik a szegényekhez, elesettekhez, családom tagjaiul fogadtam és fogadom most is, — annyi keserű csalódások után — a cselédeket, mert mindig fáj látnom, hogy sokan mint a barommal, úgy bánnak cselédjeikkel. De ugyancsak én bizonyoságot tehetek, hogy még egyetlen egy esetben sem termette meg gyümölcsét az én szíves cselekedetem, sőt mintha a rossz szelleme megvakítaná, megrontaná őket, még ellenséges indulattal távoztak el hajlékomból. És ugyanezt találok az egész népben, az egész társadalomban, hogy a tétel ma így igaz: „Jótedért jót ne várj!” Szomorú állítások, de a ki figyel, ezeket csak az őmaga és mások ámitásával tagadhatja.

Nem fárasztom a türelmet, hogy több erkölcsi fogvatkozásokat soroljak elő; fájdalom, azt tenni nem volna felette fáradságos. Ezekkel is csak a figyelmet akartam felhívni, hogy a nép nevelésére hivatottak vizsgálódjanak; megfigyeléseik eredményét papíron vagy emlékezetben örökítsék meg és azokhoz szabják működésüket. És talán valamennyire másképp lesz mindez több nemzedék elköltözése után, ha az állam is hallgat a józan és tapasztalaton alapuló paedagogia szavára, tanácsára és — helyet adva bár a tanításban is a rohanva haladó idők követelményeinek — egész erővel veti reá magát az egész vonalon a nevelésre. Ugy hogy akkor a középiskolák sem bocsátják ki — mint a mai rendszer mellett — egyfelől a tudákos és nevelésesen komolykodó, főleg leányok száználmas raját, másfelől a hamis szemérem érzetében megvetésre méltók csoportját, kik elpirulnak a természetes hallásán, látásán, p. o. egy kép, egy szobor szemlélésén, ha mások is vannak jelen; de kéjelegve dőzsöl megromlott erkölcsi érzékök, ha magukban vagy magukhoz hasonlók között vannak, fertelmes regények, napilapok vérlázító cikkeinek olvastán, mik után mohón kapkodnak, és a melyeken kívül egyebet nem olvasnak. Lesz ez akkor, a mikor a felülről jótékonyan áradó napsugarak tenyésztő melegére az egész nevelési szervezetben eleven nedvkeringés indul meg, a mely üde életet visz fel a gyökerektől a koronáig, hogy ne legyen csak lent, hanem legyen fent is élet; hogy nevelvén az elemi, közép- és felső iskolák tiszta erkölcsű embereket, az államkormány legmagasabb polczán ülőktől lefele

mindenütt tiszta erkölcsű emberek ülhessenek, és ne uralkodjék az a romlásba taszító erkölcstelen nézet, hogy elég, ha a társadalom legalsó rétege erkölcsiségben van nevelve és úgy él, a magas körök lehetnek akár milyen erkölcsűek, mert ez 1-ör is nem elég, 2-odszor pedig lehetetlen, a mennyiben a felülről fúvó szelek mérges lehelletétől megóvni a legalacsonyabb helyeken levőket sem lehet; az egyéni és társadalmi erkölcsök tisztátalanságának forrását mindenkor a legmagasabb körökben, a politikai erkölcsök megromlásának eredetét is a kormányt tartók helyein találhatjuk meg. Lesz akkor, ha majd iskoláinkban nemcsak tanítunk, hanem nevelünk is; a mikor az erk. nevelés az erkölcsi érzéket hamisítatlan tiszta tudatát oltja az emberbe és vezérléteit. Akkor majd nyugodtabb lesz a családi élet, kívánatosabb a társadalmi érintkezés, erősebb az állam, szilárdabb annak kormányzási iránya. Mert tiszta becsületesség, tartózkodás nélküli őszinteség uralkodik családban, államban, társadalomban; ez köti össze szilárdan és még sem erőszakosan a különböző életkorokat; ez lép helyére a hazugságnak, ámitásnak, melylyel élünk ma családban, társadalomban, politikában, állam- és egyházkormányzatban és a melyek mellett aztán durva erőszakra van szükség, hogy mindazokban a rendet külső eszközökkel úgy a hogy fentarthatassuk és a mi még sem sikerül, mert, mint látjuk: ingadozik, bomlik, foszlik és sülyed a családi, társadalmi, állami és egyházi élet egyaránt, és a helyett, hogy egyfelől megkondítanak a vészharangot, mely az emberiséget, közelebbről nemzetünket a romlásra figyelmeztesse, másfelől minden eszközzel sietnének a mentésre, a helyett — mert már megszoktunk minden rosszat takargatni — ezt is takargatják és a mivel takargatják, az maga az örökös hazugság, ámitás.

Hogy az erkölcsi nevelés eszményi állapotokat teremthet, — emberekről lévén szó — azt nem várhatjuk; csak türethetőbbeket is ha hoz, azzal is megelégedhetünk.

És hogy az államok elfogadják-e valaha az erkölcsi — és pedig a vallás-erkölcsi — nevelést a nevelés alapjául és mi fogja őket erre birni vagy kényszeríteni, — azt is nagy valószínűséggel megmondhatjuk. Egy rettenetes világrázkódás, melynek romjai alá népek temetkeznek, alólok népek támadnak. A melyek eltemetettek, azok lesznek az erkölcstelenség által leginkább meggyengítettek. A kik a vérfürdőből kikerülnek, azok megértik, hogy az Isten elhagyása, ezzel az erkölcstelenségbe sülyedés merítette őket alá. E világrázkódás pedig meglesz. Ime, szemben állnak egymással, fogcsikorgatva az emberi erkölcsök két vad elfajzása: a nyers erő, mely a legazdagokban, hatalomban, s melynek támasza a nép életerejét emésztő militarizmus, s mely emberi jogot az erősen kívül nem ismer — és az erőre, gazdagra irigykedő, gyűlölködő szegénység, melynek ereje a titokzottságban, az elszántságban van; szociálizmus, anarchizmus, nihilizmus sötét arczu rémei ezek, melyek előbb-utóbb döntő csatát vívnak a fényes arczu gonoszszal; rettentő mérkőzésökből kijő a vérkereszttségben megtisztult emberiség, mely nem fogja már botorul eliporni akarni az istenit sem sehol, így nem mindenekelőtt a nevelésben. E nagy viharban elsepertetéstől mi félhetünk magyarok legjobban. Jó volna bizony, ha készítenők magunkat a nagy viharhoz szilárd erkölcsökben neveléssel!

Egy perczre még kifárasztott türelmököt! — míg érintem néhány szóval azt a kérdést is, hogy a gyakorlati erkölcsi nevelést milyen alapon lehetne foganatosítani

tani? Meggyőződéseim szerint egyedül ker. vallásos alapon. És mivel a keresztyénség első sorban élet, tehát munka, tenyészet: mint életet kell az erkölcsiséget a nevelés által beültetni a szívbe, lélekbe életkeltés végett. És e célból mindenkifelett a biblia történeteinek, elbeszéléseinek és példázatainak az életre örökké ható erejével, a Jézus csudaszépségü, életet lehellő tanításaival: Lehetetlennek mondaná ezt valaki községi iskolában? Nem az, mit bizonyít Németország példája, melynek községi iskoláiban a bibliát olvastatják; de bizonyítja legjobban maga a biblia, melynek tiszta erkölcsiségét botránkozás nélkül szemlélheti minden felekezeti gyermeke, új életet nyer tőle akár a zsidó, avagy a pogány is. Csak nálunk visszatetsző még most a gondolat, hogy papokon kívül mások is olvassák a bibliát. Épen ezért utalok nem papra, Felméri neveléstudományára, annak fejtegetéseire a vallásos alapon vitt erkölcsi nevelésről (604. l.), ebben a biblia értékéről (611: l.) és az énektanításról: (609. l.) Mindenik fontos tényező az erk. nevelésnél. Ezért csudálkozom, hogy a felekezetek bibliaolvastatás és ismeretetés, bibliai erkölcsök feltüntetése helyett száraz „ker. vallástanok“-kal gyötrik a gyermekek elméjét s ölik el bennök az erk. érzet felbuzdulását; még inkább csudálkozom azon, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület figyelmen kívül hagyva az ének nevelő, nemesítő hatását, megfoghatatlan közönyösséggel engedí iskoláiban még az énektanítás elhanyagolását is.

A közokt. ügyi miniszter a tanítók anyagi érdekére tekintettel, rendelkezett az egyházi ének tanítása iránt az állami intézetekben. Ez helyes. De kár, hogy intézkedését más oldalról: a nevelés szempontjából is még nem okolta, meg nem világította, vagyis hogy az egyházi énektanítás céljául azt is el nem rendelte, hogy e képeztést a tanítók a nevelés javára is felhasználni kötelezve lesznek. De hát napjaink államférfiai szemében az erkölcs és erk. nevelés csak a felekezetek érdeke. Hanem én nem kétlem, hogy lesz tanítótestület, mely önként magára fogja venni, mint tette a felvinczi kör, ezt az újabb, de legbiztosabb eredményt ígérő terhet és hallani fogunk majd községi iskoláknál is éneket az Isten dicsőítésére, imádságot imádságra, mindkettőt a lélek művelésére. Mindenikből van elég, mely nem dogmatizál, nem okoskodik, tehát szét nem választ, hanem érez, szeret, tehát Istenhez emel és embert emberhez közelít. Tisztelettel üdvözlöm a testületet, melynek kebeléből az ily irányu tevékenység iránt a kezdeményezés megindult, a férfit, a ki e magasztos eszme valósítását sürgeti.

T. értekezlet! Sokszor halljuk vagy olvassuk e mondást: „Bizom az emberiség jövőjében. Bizom nemzetem jövőjében!“ Hát ez csak egy felkapott mondás, egy közhely, melynek jelentőségét, értelmét a ki használja, nem kutatja és a mely mondásnak — legalább a jelen tanubizonyosságait véve tájékoztatóul — alapja nincsen.

Igaz, az emberiség örökéletü, emberileg szólva; fenmarad, míg az a láthatatlan hatalom a világok törvénye útján e földet is egy holt tömeggé nem teszi és rajta minden életnek, az emberének is csiráját ki nem pusztítja. Él az emberiség, mert a jónak és gonosznak szakadatlan harcza fentartja, a harcban végül is mindenkör az elenyészően csekély jó ereje lévén a győztes: Vagy él azért, mert az irgalmas Isten megkönyörül a bünbe merült, nyomorult Zsodomán és Gomorán 10 igaz emberért. (1. Móz. 18, 33.) De már a nemzeteknek nincs örökélet ígérve, emberileg véve is; sajnos, nincs nemzetünknek sem. Épen azért, a esillogó látszat daczára, mely nemzetünk sok tekintetben való haladásában sze-

meinket kápráztatja, nemzetem jövőjében én bízni nem tudok. A mi helyzetünk, a török nemzetét kivéve, nehezebb bármelyikénél Európában, botránkozás köve lévén Európa sorsának intézésére vágyakozó nemzetek lábai alatt. Kisebbség vagyunk mindeniknél, szegényebbek, erőtelenebbek mindeniknél, — annyival inkább, hogy a mi házunk falait belül is ássák. Legnagyobb gyengeségünk pedig a nemzeti öntudat elhalványulása, az önbizalom kiveszése, melynek forrása — meggyőződéseim szerint — nemzetünk erkölcsi romlottságában van. Mégis mi maradunk el a nálunk különben is erősebb nemzetektől — némettől, angoltól — a nevelésben is, úgy az egyetemes keresztyén, mint a nemzeti erkölcsök erősítésében, emelésében. Jaj nekünk, ha ez így marad!

Harasztos.

Nagy István,
evang. ref. lelkész.

Iskolai értesítők.

13. *Debreczeni ev. ref. főgymnasiumunk* mult tanévi értesítőjét Tüdös János igazgató tette közzé. Működött 13 rendes, 3 helyettes és 1 segédtanár; mellék tantárgyakat tanított 2, rendkívüli tárgyat 4 tanár. Bármennyire hozzá kell is szoknunk ahhoz, hogy a vallástan tanítására az óratervezés szerint általában 2 óra van felvéve mindenütt, mégis lehangolólag érint bennünket, ha e jelenséget, a valósághoz híven, oly módon látjuk feltüntetve, mint a hogy ezt a mi érdemes igazgatónk a 25. lapon közli. Kiderül, hogy a vallástanra csak annyi idő jut, mint a mennyi a melléktárgyakra, a szépirásra és testgyakorlatra. Felvételt az egész évben 639 nyilvános- és 33 magántanuló, kik közül vizsgálatot tett 598: nyilvános és 21 magántanuló. Legnépesebb volt az I. oszt. két szakaszban 139 tanulóval, míg a VIII. oszt. ban 56-an voltak. Vallásra nézve ev. ref. 532, ág. h. ev. 8, r. kath. 28, gör. kel. 3, izraelita 48. Helybeli 292, megyebeli 36, más megyebeli 291. Minden tárgyból jeles 69, legalább jó 175, elégséges 279. Egy tárgyból 28, kettőből 38, többől 30 ifju érdemelt elégtelen osztályzatot. Az érettségire jelentkezett 56 ifju közül jelesül érettt 4, jól 13, egyszerűen 26. Javit 6, ismételt 3. A tankönyvek ára 890 db.-ból áll s szegény tanulók kezén használat végett mintegy 180—200 még használható tankönyv forog. Az önképzőkörnek év végén 103 rendes és 50 rendkívüli tagja volt, kik általában véve megnyugtató munkásságot fejtettek ki. Az önképzőkör vagyona 227 frt. Ösztöndíj és jutalom czímen jelentékeny segélyezésben részesült a tanulótság. A jövő iskolai évben a rendes tanerők száma két ifju tanárral fog gyarapodni, a mi a tanintézet intensív fejlődésének ez évi történelmében a legjelentősebb mozzanat.

14. *A debreczeni ev. ref. egyház leánynevelő-intézetének* mult tanévi értesítőjét, a presbyteri közgyűlés határozatából, Dóczy Gedeon igazgatótanár tette közzé. Ez a nagy áldozatkészséggel fenntartott, lelkiismeretes és szakavatott felügyelet és igazgatás alatt álló intézet áll ott: 1. négy osztályu elemi iskolából; 2. fejlődésben levő, az állam által nyilvánosnak ismert elsőrendű felsőbb leányiskolából; 3. varró-iskolából és 4. női kereskedelmi tanfolyamból. Ezenkívül a benlakási intézmény (internatus) a jövő tanévvel, Kalocsa Róza igazgatónő vezetésével, egyelőre 25 növendék számára szervezve életbe lép, de az ebbe való felvételre nézve megállapított jelentkezési idő f. hó 20-án már lejárt. A négy elemi osztályba járt összesen 52 növendék, kik közül 39 ev. ref., 2 ág. ev., 6 r. kath. és 5 izraelita. Ezek 1 kivételével mindnyájan helybeli illetőségűek. A taneredmény

dicséretes; a rendes tantárgyakon kívül a német nyelvben, énekekben és kézimunka készítésben feltűnő haladást tettek. A felsőbb leányiskolában, a más vallású hitoktatókkal együtt, működött 15 tanerő, közülök 6 képesített ökleveles tanítónő. Az öt osztálynak 158 növendéke volt, ezek közül helybeli ev. ref. 70 és vidéki ev. ref. 10. A taneredmény oly szép, hogy a két felsőbb osztályban elégtelen tanjegyet egy növendék sem kapott. A varróiskolában 7 növendék nyert oktatást; valamennyi helybeli 13—15 éves leány. A női kereskedelmi tanfolyam tanári személyzete 5 tagból állott. Tanulták a kereskedelmi számtant, egyszerű és kettős könyvvitelt, kereskedelmi és váltóismét, keresk. irodai munkálatok és levelezés végzését, áruismét, szép- és gyorsírást. Beiratkozott 20, év végén vizsgálatot tett 18 növendék, kik közül üzleti alkalmazást óhajt 12, nem kíván alkalmazást 8. Az intézet június 4-ikén szépen sikerült iskolai ünnepélyt rendezett változatos műsorral. Közli még az értesítő a mult tanév adatokban bővülködő történetét s a szervezeti szabályzat közérdekűbb szakaszait és a jövő évre szóló tájékoztatót. A minden tekintetben támogatásra és közméltánylásra érdemes intézetet ajánljuk az érdekelt szülék s általában társadalmunk intéző köreinek figyelmébe.

15. A debreczeni állami főreáliskola értesítőjét összeállította Fazekas Sándor igazgató. A czimlap után látható az impozáns külsejű főreáliskolai épület tervrajza, azután olvasható ez épület előállításának 20 éves története. Működött 15 tanár és 7 hitoktató. Rendkívüli tantárgy gyanánt tanítottak a latin és angol nyelv, egészségtan, gyorsírás és ének. A tanárok figyelemre méltó társadalmi és irodalmi működést is fejtettek ki, míg az ifjuság önkéntes munkásságának fokozására sokat tett a „Gyakorló kör”. Az év végén vizsgálatot tett összesen 249 nyilvános és 3 magántanuló, kik közül vallásra nézve ev. ref. 62, r. kath. 41, g. kath. 1, g. kel. 1, ág. ev. 21 és izráelita 126. Helybeli 183, megyebeli 15 s csak a többiek valók más vidékről. Az adott osztályzatokból jeles 419, jó 784, elégséges 1034 és elégtelen 182. Feltűnő, hogy a VII. osztály 9 és a VIII. osztály 7 növendéke közül minden tantárgyból jeles osztályzatot egy sem érdemelt. Mindamellet az érettségi vizsgálatot 1 jelesen, 3 jól és 3 egyszerűen tette le. Ez iskolai évben alakult meg az ifjusági segítő-egyesület, melynek 175 rendes, 1 alapító és 4 pártoló tagja volt. Még megemlítjük, hogy ezentúl az egész évi tandij 24 frt.

16. A h.-m.-vásárhelyi ev. ref. főgymnasiumról az igazgatóság adott ki értesítőt, melynek 19 első lapján Bodnár Bertalan tanár értekezik „a vérről.” E dolgozatban számtalan idegen szó fordul elő, melynek kifejezésére pedig a mi ma már eléggé fejlett nyelv-szótárunkban is találunk megfelelő jelzőket; p. o. innatus tulajdonság, a vér funkciója, a differenzia maximuma, véna, pórus stb. Egyáltalában nem látjuk indokolva, miért kellett a vallástant az V. és VI., valamint a VII. és VIII. osztályokban osztály-összevonással tanítani, úgy hogy aztán a főgymnasiumban az összes vallástánítási órák száma 12-re apadt le. A felvett 306 növendék közül ev. ref. 123, ág. h. ev. 16, r. kath. 96, g. kath. 2, g. kel. 21 és izráelita 48. Helybeli 151, megyebeli 15, más vidéki 140. Minden tantárgyból jeles csak 15, kik közül a IV. és VII. osztályra egy sem jut; legalább jó 32, míg elégséges 169. A többiek egy, két vagy több tantárgyból elégtelenek. Működött 13 tanerő az igazgatóval együtt. Az érettségire bocsátott 37 tanuló közül jelesül érett 4, jól 7, egyszerűen 18, javít 6. Az önképzőkör rendes tagjául jelentkezett 57 tanuló, kik odaadó jóakarattal

munkálkodtak. A főgymn. könyvtár gyarapodott 147 művel 196 kötetben, az ifjusági könyvtár ellenben 16 művel 18 kötetben. A természettudományi és régiségi gyűjtemény körülbelől 780 db.-bal, az érem, — történet-filológiai és rajszertári gyűjtemények pedig, a nagyszánu egyesek becses adományai s a város áldozatkészsége révén jelentékeny mérvben gyarapodott. Jutalmakban, segélyezésben és emlékkönyvben kiosztatott, tandijban elengedett összesen 1169 frt 54 kr. és két arany. Jóltevők adakozásából begyűlt 1047 frt s két arany.

17. A mezőturi ev. ref. gymnasium részéről a tanári kar adott értesítőt, melyben Faragó Bálint tanár tollából két közlemény jelent meg. Egyik néhai Füredi Lajos korán elhunyt tanár emlékezte, a másik Bodolay László gymn. igazgatótanár 25 működése megülésének leírása. Működött az igazgatóval és 3 helytessel együtt 7 tanerő, 2 tanító s 2 hitoktató. Látivaló tehát, hogy az intézet küszöbön álló kiegészítése alkalmából, legelső teendő lesz a tantestület szervezése s kellő ellátása. A beirt tanulók összes száma 219, kik közül ref. 139, r. kath. 21, izráelita 46. Vidéki 106, a többiek helybeliek. Tanulási eredményt tekintve, mindenből jeles 18, jó 25, elégséges 109; míg 19-en egy tantárgyból, 24-en, illetve 11-en pedig két és több tárgyból elégtelent kaptak. Az önképzőkör a lefolyt iskolai évben is működött a szokott irányban. A gymn. könyvtárban van az Értesítővel együtt összesen 4569 db., az ifjusági könyvtár állománya meg 261 mű 379 db.-ban. A régiségtár 315, az éremgyűjtemény 1290 db.-ból áll. Még aránylag legkielégítőbb a tornacsarnok felszerelése, mely 281 db. eszközzel bír. A tápintézetben 30 növendék nyert ellátást, kik közül bentlakó 22, bejáró pedig 8 volt. Egész díjat, 70 frtot fizetett 25, a többiek mérsékelt díj mellett voltak felvéve. Tandij czímen 449 frt jótéteményben részesült az ifjuság. Az intézet történetében korszakalkotó jelenség gyanánt tűnik szemünkbe az az értesítés, hogy szeptember elején megkezdődik e hat osztályú gymnasiumunknak főgymnasiummá fejlesztése. Vigilando ascendamus!

KÖZÉLETÜNK.

Válasz Tóth József vádjára.*

I.

T. J. nagy-váradai vallástanárral baptistasággal vádol engem e lap 29-iki számában s előadja azon tüneményeket is, melyekre ő e vádját alapítja. Nézzük e tüneményeket s aztán ítélje meg a szíves olvasó: elégségesek-e ezek arra, hogy ellenem az egyházam iránti hűtlenség kemény vádját lehessen felállítani.

I. Baptistaságra való hajlandóságom mutatja, hogy én egy helyt magamról azt állítottam, hogy 23 éves koromban újjászülettem. Hát ez igaz, ezt állítani meg nem szünhetem, mert a Szentlélek ellen nem lehet hazudnom.

* Két felszólalás jött be hozzánk Tóth József nagy-váradai vallástanárról e Lap 29. számában megjelent azon soraira, melyekben Szalay József nagy-beckereki és Kecskeméti Ferencz békesi lelkész urakat baptistáskodó hajlamokkal vádolja. A két felszólalást e két nevezett lelkész úr küldte be. Kiadtuk annak idejében T. J. úr vádló sorait, hogy alkalmat nyujtsunk a vádlottaknak esetleg a nyilvánosság előtt utasítani vissza az egyházuk iránti hűtlenség mindenestre súlyos vádját. Ezen számban a Sz. J., a következőben K. F. úr felszólalását közöljük, s csak örülünk azon, hogy ők felhasználják ezen alkalmat a magok lelkészi reputációja megmentésére.

Szerk.

De hát ez csak baptistákon észlelhető tünet? Hisz akkor Pál (lásd Ap. csel. 22 r.), Luther (D'Aubigné History of the reformation I. k. 17. l.), Zwingli (u. o. II. k. 209. l.), Kálvin (u. o. III. k. 478. l.) s a reform. szabad egyház megalapítója Chalmers (Memoirs of Th. Chalmers I. k. 113. l.), hies papja M^{ac} Cheyne (Mémorir M^{ac} Cheyne 27. l.), a nagy Edward (The works of J. Edward I. k. 55. l.) s még annyi sok más, kik újjászülettek s írásaikban vagy magok beösmerek, vagy életiróik róluk beösmerek, szintén baptisták voltak? S a heidelbergi káté, mely az újjászületést az üdvösség elnyerésére s a megromlott állapotból való kijövetelre szükségesnek tartja, baptista káté? S a szentírás, mely az újjászületést eszközöndőnek hirdeti magát, baptista szentírás? S Urunk Jézus, ki az újjászületést a Nicodemussal való beszélgetésben az üdv megnyerése egyetlen feltételének mondja, baptista mester? Vagy tán azt tartja T. J., hogy az újjászületést szóval ugyan sürgetni lehet, de gyakorlati életben megvalósulva látni nem szabad.

2-ik tünet, hogy én Sankeytől néhány éneket lefordítottam s közöltem. Hát ez is igaz. Hanem hát e nemből dolgoztak már előttem Szász Béla, Hegedüs Sándor erdélyi ref. igazgató tanácsosok, Benkő István ref. lelkész és Farkas Sándor budapesti — tehát nem nagyváradi — vallásnár, ki ezen énekeket egy szép gyűjteményben „Gyermeklant“ czímen ki is adta. Nahát a mit e derék jó reformátusok megtehettek s nem jutott eszébe senkinek őket baptistasággal vádolni, hát ez alpon engem is, úgy vélem, csak T. J. képes.

Egyébiránt ezen énekeket a világ összes reformátusai énekelik. Énekelik azt a budapesti ref. fiókegyház, sőt az anyaegyház gyermekei is, sőt egyidőben legalább nagyon énekeltek a budapesti ref. theologusok, kiktől tanultam én ezen énekek nagy részét. Azonban az is igaz, hogy néhány holt hitű orthodox lelkész, kik életet, vallásos életet nem szívesen látnának gyülekezeteikben, mert nem tudnának azzal mit csinálni, nem szívesen látja ezen életet lehelő énekeket gyülekezete tagjai között.

Hát a mit az összes világ reformátusai tesznek, miért lehessen az nálam baptista-tünet?

3-ik tünet, hogy én lapom júniusi számában két, baptistákra vonatkozó közleményt hoztam, egyet Franciaországból, egyet pedig a békés-bánati egyházmegyéből. Felvilágosításul itt közölhetem, hogy ezen híreknél megneveztem a forrást is, honnét e híreket vettem. Egyiket a „Quarterly Register“-ből (Quarterly Register III. v. 6. sz. 89. l.), azaz a világ összes reformátusai lapjából, melynek szerkesztője dr. Mathews, a világ összes reformátusai egylete titkára; a másik hírt pedig Szabó János esperes jelentéséből (békés-bánati ref. egyházmegye Szeghalmon tartott gyűlése jegyzőkönyve 1893-ról) vettem. Én ezen uraknak — kiknek pedig reformátusságát eddig senki kétségbe nem vonta, s baptismusra való hajlandósággal őket senki sem gyanúsította — egyszerű fonográfja voltam. Hát hogy lehessen engem ezen fonográfáságomért — engem és nem az illetőket, kik e híreket mégis első ízben világba dobták — baptismussal vádolni, T. J.-en kívül, úgy vélem, senki sem tudja elképzelni.

Azért én e semmi tünetekre alapított vádat teljes tisztelettel visszautasítom s jövőre kérem, ha engem valaki egyházam iránti hűtlenséggel akar vádolni, komolyabb tünetekre építse vádját s ne ilyenekre, melyekben lelki megnyugvással mutathatók a reformátusokkal s a reformátorokkal való összeköttetésemre.

Ezzel — re bene gesta — letehetném tollam. Azonban most már én vehetném fel a vádaskodás sze-

repét s vádolhatnám vádolómat e kis közleménykéje alapján:

1-ör is katolicizmussal; és pedig azért, mert a megtérésnek, újjászületésnek, megszentelődésnek, tökéletesedésnek az az összezavarása, mely T. J. írásában nyilvánul, az a tridenti zsinat tana. (Hodge Systematic Theology III. k. 27. l.)

A református egyház tana ezek tekintetében más és pedig világosabb. E szerint a legelső az újjászületés, mely pillanat műve (u. o. II. k. 688. l.), mint átmenet halálból életre s mint az élet és halál között nincs semmi, úgy nincs az újjászületett és újjá nem született állapot között sem. Az újjászületést pedig nem előzi meg semmi. Még a megtérés sem. De igenis ez követi azt. Megtérést pedig követi a megigazultság s mindezeket aztán követi a megszentelődés, mely azonban ez életben tökéletességre nem jut. (U. o. III. k. 243. l.)

2-ör vádolhatnám quakerizmussal, mert az a bibliai magyarázati elv, mit T. J. követ, — a szív hangja — nem református írásmagyarázati elv, hanem quaker-elv. Ők ezen írásmagyarázati elv alapján még mindig új kijelentéseket kapnak, míg a református írásmagyarázati elv ez: hogy írásból magyarázandó az írás, a Szentlélek Isten vezérlete alatt. (U. o. I. k. 187. l.)

3-ör. Vádolhatnám egyházunk tanai kigúnyolásával, azokat beteges, baptista izüeknek nyilvánításával. És pedig azért vádolhatnám ezzel, mert én a „Keresztyén“-ben legjobb hitem és meggyőződéseim szerint tiszta református hitelveket tanítok s erre bizonyosságul hívom fel szeretve tisztelt püspökömet, egyházkerületem összes nagyérdemű espereit, mint a kik egyházunk tanait T. J.-nél mindenestre jobban ösmerek; kötelességszerűleg pedig felügyelniök kell, hogy a felügyeleteik alatt levő egyházakban szolgáló lelkészek Isten ígését egyházunk hitelvei szerint hirdessék; mondom, bizonyosságul hívom fel őket, ítélik meg, tanítottam-e valamikor valahol egyházam tanaival ellenkezőt? S ha ezek a tiszteletreméltó férfiak hallgatagon is azt fogják mondani, hogy *nem*, hát akkor azt kérdehetném én T. J.-től, hogy meri ő a ref. egyház tanait kigúnyolni s azokat betegeseknek nyilvánítani, s azok terjedése útját állani? Vagy a mit nekem bűnül hajlandó tulajdonítani, azt nem hajlandó magának?

De én mindezekkel nem vádoló. Tudom, hogy mindezeket nem tudva mivelé, mint Pál is művelt ily dolgokat damaskusi útja előtt. „A lelkes ember (azaz a természeti, újjá nem született ember) meg nem foghatja azokat, a melyek az Istennek Lelkéje, mert ő neki boldonságnak tetszenek, meg sem tudhatja azokat, mert a léleknek ereje által ítéltetnek meg. A lelki ember pedig (azaz az újjászületett, megtért, megigazult és a megszentelődés állapotába átment) mindeneket megítél. (I. Kor. II. 14, 15.)

Hogy azonban, mikor esperesem jelentése alapján a békési dolgokról közöltem egy hírt, hát éreztem valamit, azt nem tagadhatom. Bizonyos keserű szomorúság érzése volt bennem. Hasonló ahhoz az Isten emberéhez, a ki így panaszkodhatott: egész nap kiáltok, untatlak Uram az emberek között, de senki sem hallgat reám.

Tizenhárom éve, hogy pap vagyok, 13 éve kérek, könyörgök mindenfelé, hogy lépünk a cselekvés terére, s igyekezzünk mi is dolgozni úgy, mint külföldi hitestvéreink már közel 100 éve dolgoznak. Igyekezzünk éő hitű keresztyéneket nevelni, igyekezzünk oda hatni, hogy iskoláinkban református egyházunk tanai tanítsanak. Különösen pedig fordítsunk nagyobb figyelmet theologiai intézetünkre s legyünk rajta, hogy azokból

hívó, egyházunk hitelveit valló és vallásos szent életet élni törekvő lelkészek kerüljenek ki, kik képebbek legyenek egyházunk tagjait a keresztyénséggel, mint sóval áthatatni. Es 13 éve senki, vagy legalább kevesen hallgatnak reám, egyházunk meg folyton romlik és bomlik, és ha tovább is így mennek a dolgok, főleg ha bejön a vallás szabad gyakorlata is, hát nagy megfogyásra készül. Pedig ha meghallgattak volna, hát már egyházunk tagjai hívőbbek volnának, gyermekeink vallásunk szent igazságait jobban tudnák, ifjaik egyházunkhoz jobban ragaszkodnának, theologiai intézetünk-ből pedig több református hitű, világosabb theologiai tanulmányú és szilárdabb alapra építeni kész theologusok kerülnének ki.

Szalay József,

lelkész s a „Keresztyén” szerkesztője.

IRODALOM.

Magyar keresztyének imádságos könyve. Egy esztendei minden vasárnapi és ünnepi alkalomra való imádságok. Irta *Bitay Béla*. Budapest, 1893.

Ez a cím a Franklin-társulat nyomdájából kikerült s egyházi műveknél szokatlan (de annál jobban eső) csinos külső kiállítású könyvnek, melynek 144 lapján összesen 62 imádságban emeli szerző az olvasó lelkét Istenhez oly zamatos eredeti nyelven s annyi közvetlenséggel, hogy az ember szeme csaknem minden imánál megtelik az elragadtatás és öröm könnyűvel. Ha pedig valaki talán azt mondaná mosolyogva magában: „No ugyan elfogult lehet ám még ez az ítélet is” — annak egyszerűen kijelenthetem, hogy a barátok közt talán indokolt, de meg nem engedhető „elfogultság”-ról itt szó sem lehet, mert e könyv t. szerzőjét e sorok írója soha nem látta. A *Szász Gerő* „Predikátori Tár”-a III-ik kötetében láttam a nevét is először. Az ott olvasható 4 egyházi beszédje azt hiszem mindenkinek feltűnt igazán magvas s mégis egyszerű fejtegetéseivel, melyekből az evangéliumi hit csak úgy ömlik az ember lelkébe. Nekem annyira feltűntek azok, hogy ez imádságos könyvet egyenesen azok hatása alatt rendeltem meg.

Mint mondtam, 14: lapra terjed a mű s 62 imádságot foglal magában, melyeket azonban „Előszó” címen négy lap terjedelmű, az ima írásra vonatkozó alapos megjegyzések előznek meg. „Imáim anyagát és kifejezéseit nem merítettem a magam egyszerű lelkéből, hanem tervszerűen törekedtem a gondolat és nyelv közös világába emelkedni.” Így szól szerényen a szerző az „Előszó”-ban s a továbbiakban a bibliát és a nagy nemzeti írókat, illetve azok műveit jelöli meg műve forrásaiul, érdekesen fejtegetve a „közös kincstár” (biblia és remek írók) használhatóságát, a mit aztán 62 szép imával be is bizonyít.

Lássuk tehát az egyes imákra tett megjegyzéseket: 1. „Uj évben” megkapó szép imádság. A 2. sz. „Uj év után” Luk. II. 25—34-ről hitteljes szép ima. 3. „Hálaadás a vasárnapi nyugalom felett” főképp a vége lendületes. A 4. sz. „Télben” minden rövidege mellett bibliai zamatu, költői szép. Az 5-iknek címe: „Jöjjön el a te országod” tiszta evangéliumi ízű. A „Légyen meg a Te akaratom” (6-ik sz.) címen kissé zavaros s nem elég gördülékeny. A 7-ik számú „Imádkozzunk Istenhez, hogy tegyen hű munkássá minket” jó közönséges, bár kissé monoton s hiányzik a kellő melegség belőle. A „Bűnbánat és bocsánatkérés” című hangja nagyon el van

találva, de kissé tömörebb lehetne. A 9-ik „Urvacsoraosztás napján” hitteljes szép ima. Mig a „Könyörgés az Isten hajlékáért” című, magas szárnyalású, elragadó szép. Nem állhatom meg, hogy kezdetét ide ne irjam: „Felséges Isten, szentek seregének menedéke, mi erős tornyunk és kővárunk, halld meg kiáltásunkat, kik lakást vettünk a Te hajlékodbán. Nyisd meg a mennyet a mi könyörgésünk előtt s hallgassanak az egek és minden angyalok, mikor foly mint harmat a mi töredelmünk, csepeg mint eső a mi buzgóságunk; mikor tulajdonítunk neked nagyságot és dicsőséget a mi Istenünknek, a ki előhívod e földet és építesz mennyei országot minden népeknek naptámadatig és napenyészetig.” stb. stb. — A 11-ik számú „Imádkozzunk, hogy tudjunk Istenhez engedelmesek lenni” nagyon jó közönséges ima s megfelelő tárgyú predikáció előtt igazi hatással használható. (Probatum est.) A következő „Márczius tizenötödikén” címet visel, elragadó szép óda s igazi imádság; de az „undok vipera fajzatok” kifejezés sem bele nem illik, sem nem szükséges. A „Jézussal magát egybevető keresztyén imája” (13-ik sz.) az elején kissé darabos, de az utolsó $\frac{2}{3}$ -án csak úgy szívhatjuk az erőteljes bibliai lelket, mely zamatos szép nyelven ömöl felénk. Ez után négy ünnepi imádság jön (Virágvasárnapon, Nagypénteken és két husvét), melyekben — csodálatos, de úgy van — nincs meg a szerző érző szívének az a jól eső melege, mi a többi oly kedvessé tette; a virágvasárnapon főleg a végén egészen ellaposodik. Mind a 4-től többet vártam volna, bár így is használhatók. Szerző bizonyára fog szebb husvét imákat is írni. „Istent lélekben tisztelve legyünk az ő hajlékaivá” egyszerű, kedves; míg az utána következő (19. számú) „Kérjünk Istentől megelégedést” címűt az eddigiekben nem tapasztalt dagályosság s pár helyen érthetlenség (50-ik lap 3-ik bekezdés) jellemzik s rontják a különben alapeszméjében helyes imádságot. A „Közel vagy te Uram” gyönyörű kezdettel egészen kerekded, tökéletes ima a 21-ikkel együtt, melynek címe: „Imádkozzunk a mieinkért és a jókért” egy kissé furcsa. A „Tavaszzal” című oly kedves, mint egy májusi szép nap a tiszta szívű embernek. Főleg a nyelvezete megkapó szép, tele szent költészettel. Ime, egy kis mutató: „Nagy vagy te Uram, ki forogtad az idő kerekét s előhozod egymásután szakait az évnek. Ime kihoztad most is Dél kapuin a tavaszt s uj mező születik lábaink alatt, uj szellő susog a friss lombok körül, uj ének zendül völgyön és hegyen, mely mind Téged áld, nagyságod hirdeti” stb. Most egy „Áldozócsütörtöki”, aztán „Konfirmáció ünnepén” című s aztán két pünkösli jön. Az első „pünkösli” száraz, de a többi 3, főleg a konfirmációi, bibliai hangjával s meleg érzésével messze túlszárnyalják a fentebb említett négy ünnepit. A 27. számú, de főképp a 28-ik „Magát Istenre bízó keresztyén imája” velős rövideggel megírt mély hatású ima. A kötet leghosszabb s talán legértékesebb darabja a „Koronázási jubileumra” című. „Nagyon eredeti s páratlanul szép” ezt jegyeztem meg rá első olvasásra s többszöri átolvasás után — ha lehetne — csak jobban meg tudnám dicsérni. Igazán kár, hogy olyan speciális alkalomra van írva, de még nagyobb kár lett volna ki nem adni. Ez imádság nyelvének tösgyökeres magyarság s hasonlatainak szingzsdagsága *Baksay Sándor* „Rudolf halálára” című remekjét jut-tatja eszembe.

Az „Iskolai vizsga napján” című szép kis ima, de kívánatosabb lett volna, ha évről évről ad a szerző. A 30—40-ig levők egy „Nyárban” és egy „Uj zsongóra való Urvacsora-osztáskor” címűn kívül közönséges

istentiszteletre irt imák, melyek megfelelő beszéd előtt hatással mondhatók. Ez utóbb említett pedig egyike a kötet legsikerültebb darabjainak. A 40-ik „*Király születése napján*“ mondandó.

Azonban — nehogy hosszadalmas legyenek — lemondok a még hátralevők egyenként való bírálatáról, csupán azt említem föl, hogy a hátralevő 22 imádság közt egy „*Őszszel*“, egy „*Reformáció emlékünnepén*“, két „*Adventben*“, két „*Karácsonyban*“ s egy „*Ó év utolsó estéjén*“ címűek képviselik az alkalmi, illetve ünnepieket. S ezek közt a „*Ref. emlékünnepi*“ s az Advent II-ik a kötet legszebbjeihez csatlakoznak. A *közönségesekre* is kisebb-nagyobb mértékben elmondhatjuk, hogy „*nem közönségesek*“. Egytől egyig gondosan ki van kerekítve, s annyi közvetlenség s nemes egyszerűség ömlik el rajtuk, hogy lehetetlen őket meg nem szeretni.

En csak gratulálni tudok a szerzőnek, hogy nemcsak megírta, de közre is bocsátotta valóban érdemes művét s csak azt kívánám, hogy a legközelebbi kiadásban néhány egyházi beszéd utáni imádságot is adna közre, mert az csak használhatóbbá tenné könyvét s ha azok közt is ily eredetiségek lennének, nagy hasznára válnék az egyháznak s jótékony hatással lehetne a közistentisztelet külső formájának simítására is! A nagyon csinos kiállítású könyvet pedig addig is ajánlom.

Csermő.

Vadas Gyula,
ev. ref. lelkész-tanító.

Evangeliumi elmélkedések. Dicsőfi József debreczeni lelkész ezen nagy értékű művéből újra 2. ív jelent meg, a 13. és 14-ik. Jézus neveiről: Az Isten fia, a Messiás, a Dávid fia, szólnak a 15—17. §-ok. A 13-ik íven megkezdődik a szerző műve II. részét, a *Jézus Krisztus tanát*, s ebben az I. szakaszban Isten országának jellemét, melyet a mustármagról, az elvetett gabonamagról s a kovászról szóló példázatokban terjeszt elő.

Anyánk emléke. *Özvegy Szász Károlyné Münstermann Franziska 1806—1892.* Budapest 1893. E cím alatt jelent meg a gyermeki kegyelet és hála szép kifejezésül egy 40 lapra terjedő, izléses kiállítású füzet, melynek előlapján a nemeslelkű, példányszerű gondoskodású, jó anyának sikerült arcképe látható. Elsőben is a 86 évre terjedő hosszú élet körvonalai, legfőbb eseményei emléket s az annak lefolyása alatt történt családképződést tárja elibénk ez emlékirat, mely vonatkozásainál fogva szélesebb körű elterjedést érdemel. Aztán közölve van benne Szász Gerő halotti imája, melyet Kolozsvárt 1892. nov. hó 1-én a koporsó fölött tartott. Magas szárnyalású, elmélődő, kiváló gyakorlottságú íróra valló, figyelemre méltó imádság, melynek egyes részletei azonban inkább az elhunyt nő jellemrajzoként, mintsem fohászként tekinthetők. Erre következik Vass Tamásnak Maros-Vásárhelyt 1892. nov. hó 2-án elmondott imája, mely hasonló jellegű az előbbihez. Ezek után Molnár Albertnek a koporsó fölött tartott beszéde olvasható, melynek alapigéje a 139. zsoltár 11. versének eme tétele: „a setétség és világosság én körülem.“ Lendületes, szépen írott alkalmi oráció. Végül Gönczi Jánosnak a sírnál tartott bucsuztatója zárja be az értékes és tanulságos tartalmú füzetet, melyben a hálás gyermekek az édes anyának ércznel maradandóbb emléket emeltek. Ilyen igazi nőkre, ilyen példányjellemű hitvesekre, ilyen jó édes anyákra, ilyen tudatos és buzgó

keresztyén asszonyokra van szüksége a mi, átalakulás előtt álló hazai társadalmunknak, mely épen ezen oknál fogva szintén kegyelettel adóz ama boldogult „szép öreg asszony“ emlékének. ○

KÜLFÖLD.

A skót szabad egyház fennállásának ötven éves jubileuma.

(Folyt. és vége.)

Ekkor következett az emlékezetes „Tiltakozvány“, fölolvása, melyben röviden előadatván azon megszentelt elvek, melyekért az egyház küzdött s a megtámadások, melyekben szellemi hatalma föl lett forgatva, s hogy ily föltételek alatt lehetetlen az egyetemes gyűlés megalakítása, ki lett nyilatkoztatva:

„állítjuk, hogy azon körülmények között, melyekbe helyezve vagyunk, jogos jelenben és jogos fog lenni reánk és más képviselőkre nézve, kik a mai napra kijelölt gyűlésre választattak és velünk egyetértenek, hogy külön gyűlés helyre vonuljunk oly szándékkal, hogy lépéseket tegyünk mindazokkal együtt, kik velünk tartanak s ragaszkodnak velünk együtt Skócia egyházának hitvallásához és hitirataihoz, mint azok eddig értelmezettek, — elkülönülni rendes úton az államtól és aztán oly eszközöket fogadni el, melyek hozzánk illőek, Isten kegyelmén s a Sz.-Lélek segélyén való alázatos függéssel, dicsőségének előmenetelére, Urunk és Megváltónk evangéliumának terjesztésére s a Krisztus háza ügyeinek az ő Sz. Igéje szerinti igazgatására; és most ezzel visszavonulunk, alázatosan és ünnepélyesen elismervén az Urnak kezét mindazon dolgokban, melyek bennünket saját magunk soknemű bűnei s az egyház és nemzet bűnei miatt értek, de ugyanazon időben biztos meggyőződéssel levén, hogy mi semminemű következményért felelősek nem vagyunk, mely ezen általunk szeretett és becsült államegyháztól való kényszerű elkülönülésünk miatt beállhat, melyben a lelkiismeretbe való beavatkozás által tiszteletlenséggel illetett Krisztus koronája s visszavetett annak egyedüli és legfőbb tekintélye, ki egyházának királya.“

E zárszavakkal a moderátor letette a tiltakozványt az asztalra, kezébe vette kalapját, a fölálló királyi küldött felé fordult s tiszteletteljesen meghajtotta magát a korona képviselője előtt, — mely sokak szemében úgy tünt föl, hogy a hithű, öreg skót egyház istenhözadót mondott itt és ekkor az államnak, mely nem vette figyelembe panaszait, — s azután elhagyta elnöki székét s az ajtó felé ment Dr. Chalmerssel s másokkal, kik az előpadokban ültek.

Ennek láttára hangos üdvkiáltás tört ki a karzaton, de csakis pillanatra. Sokkal ünnepélyesebb tény volt ez, mintsem hogy a tetszés-nyilatkozat oly kifejezése illehetett volna hozzá. Mély csönd lett újra a házban s mindenki részvevő, buzdító érdekekkel nézett az üresen maradt elnöki széktől balra eső padok felé. Ember ember után kelt ott föl, sietség vagy zavar nélkül, pad pad után üresült ki s az üres tér mindig nagyobbodott, a mint lelkészek és vének vonultak ki hosszú menetben.

Kint az utcán a szemlélők nagy tömege régóta várakozott már aggódó előérzellel és midőn végtére fölhangzott a kiáltás: jönnek! jönnek! és midőn Dr. Welsh, Dr. Chalmers s mások megjelentek az ajtóban, mint villanyfolyam járta át a néptömeget a fölindultság s hosszú, hosszú kiáltás csendült föl az utcán, jelentve

hogy a cselekedet végre van hajtva. Nem volt más választás a lelkészek és vének számára, minthogy processiószerű menetben haladjanak. A tömeg két oldalra félrevonult, annyi helyet engedve, hogy három, legföllebb négy ember mehessen ott egymás mellett. Így haladtak az óriási hosszú láncolatban, kik előtt az látszott a kötelesség egyedüli útjának, helyes ösvényének, ha föladják nemesen, minden földi érdek félretevésével azon egyház jótéteményeit, melynek elveit nem fogadhatták el többé magukéi gyanánt, melyben lelkiismeretük szabadsága nem volt eléggé biztosítva.

A mint a menet haladt előre, gyakran a meghatottság jeleivel találkozott a körülállók részéről. Tiszteletreméltó öszök emelték le kalapjaikat s ily szavak hangzottak a vonuló lelkészek füleibe: Az Úr legyen önökkel! Isten vezesse és erősítse önöket! Itt és ott, a mint a gyermek, vagy a nő meglátta az atya vagy férj alakját, ki oly tettet követett el, mely miatt családja tüzhely és élelem nélkül marad, meleg könnyecseppek képződtek, de melyeket, mintegy megszegyenelve őket; a hit keze sietett letörölni. Volt, ki így kiáltott föl: „Büszke vagyok hazámra. Nincs más ország a földön, hol ilyen dolog történhetett volna.“

A mérsékelt párt tagjai először örülni látszottak, mikor Dr. Welsh s más előkelőbb lelkészek elhagyták helyeiket, de midőn egész minőségben látták a szakadást, a sok üres s mindinkább üresedő padokat; s a mint végigszisszent a hallgatóságon a szó: a negyven! a negyven! midőn százak és százak hagyták el a gyűlés helyét a várt negyven helyett: valóságos zavar kifejezése ült minden arczon, mely sokaknál döbbenő ijedelembe ment át, — de mi nem szándékozunk itt maradni, megyünk inkább a „Szabad Egyház“ egyetemes gyűlése termébe.

Az előre elkészített terem kora reggeltől fogva tömve volt várakozó sokasággal. Hosszu órák teltek így el s midőn kívülről egy kiáltás jelenté, hogy a menet közeledik, az izgalom rendkívüli volt. Valahára beléptek... nemcsak az ügy ismert nevű bajnokai, hanem minden rangu lelkészek és vének özönlöttek be, míg a fentartott üres helyek beteltek. Midőn barát után barátot ismertek föl, a hallgatóság érzelme visszatartatlan kitörve, magával ragadt mindenkit s fölkiáltásokban, könyvekben lelt kifejezést.

A megnyitó, minden szívet, lelket megindító imát Dr. Welsh mondta. Midőn moderátor választásra került a sor, minden szem egyszerre Dr. Chalmersre fordult s midőn nevét kiejtette Dr. Welsh, az egész gyülekezet fölállott s lelkes tetszésnyilatkozatokban tört ki. Skócia egyik legnagyobb embere, a szabad egyház megalakulásának buzdító bajnoka nyerte el hát a babért, a hű küzdelem azon örökzöld jelvényét, hogy neve úgy fog szerepelni a szabad egyház emlékkönyvének évlapjain, mint a kit egyháza első ízben tisztelt meg azzal, minél nagyobb már nem jutalmazhat: egyetemi gyűlése elnöki székével.

Az első napi gyűlés befejeztetvén, a tagok azonnal munkához láttak, hogy rendezkedjenek templomok építéséről, lelkészi segély előállításáról s minden másról, mire új helyzetük utalta őket. Talán legmeghatóbb jelenet volt az, midőn roppant közönség előtt aláírtak a lelkészek azon okmányának, melyben lemondanak az állam-egyházban élvezett juttatásaikról, helyzetükről. Volt közöttük oly aggastyán, ki ingadozó léptekkel, fia karjára hajolva jött elő, de bár maga gyöngé, szándéka erős volt, hogy bizonyosságot tesz a Krisztusért. Emlékezetes látvány volt az általában, midőn egyetlenegy napon több mint 100,000 font évi jövedelemről mondtak le a lelké-

szek, — egy egyház, mely elszakítja magát az államtól. Összesen 474-en irtak alá azon okmányt.

A gyűlés folytán nagy suly volt helyezve a misszió munkára; bármily nehéz küzdelemnek néztek is az új egyháztalálók eléje, e keresztényi munkát egy pillanatra sem akarták kezükből kiejteni. A váradalom, hogy minden munkás a kül- és belmissió terén a szabad egyházhoz csatlakozand, teljesült; valamenyi missionárius, egyetlen kivétel nélkül elhagyta az államegyházat.

Fontos mozzanatot képez az is a szabad egyház legelső történetében, hogy számos hittanhallgató és segédlelkész hozzá csatlakozott. Természetes, hogy a szakadás megtörténtével e segédlelkészek mindannyian kényelmes és befolyásos helyekre jutottak volna, de az emberek szíve nagyon mélyen meg volt hatva ez időben, hogy ilyen tekintetek által ne hagyják magukat vezéreltetni. A szabad egyház első egyetemes gyűléséhez 192 lelkészjelölt adta be nevét, mint kik osztoznak az új egyház elveiben s osztozni kívánnak annak megpróbáltatásaiban, bajaiban is. A népek mintegy felerésze a szabad egyházhoz csatlakozván, csakhamar mező nyílt az ország minden részében hasznos munkálkodásra. Több helyen történt, hogy ha a lelkész nem akart átjönni a szabad egyházba, népe ott hagyta s általában minden lelkésznek jutott működési tér, sőt még több rendező kézre s igehirdető ajakra lett volna szükség, mint mennyivel az egyház kezdetben rendelkezhetett.

Az ezen évi, jubiláris nagygyűlés tárgyalásaiból igen érdekes adatok a következők:

A skót szabadegyház fennállása óta 23.342,809 font sterlinget, tehát mintegy 11-szer ennyi forintot adakozott össze egyházi jótékony célokra: templomok és lelkészlakok emelésére, a lelkészi fentartási alapra, egyes gyülekezetek segélyezésére, misszió célokra, elaggott és erőtlén lelkészek gyámalapjára stb.

Nevezetes mozzanat e kimutatásban az, nem véve figyelembe az összegek nagyságát, hogy az adakozások mennyisége évről-évre emelkedett. Míg ugyanis ezen egyház fennállásának első évtizedében, 1853-ig, az adakozások összege alig haladta felül a 3 millió fontot, az ötödik évtizedben már közel járt a 7 millióhoz. A pontos számadatok így állanak:

Első évtized:	1844—1853.	3.046,810	font sterling.
Második „	1854—1863.	3.327,485	„ „
Harmadik „	1864—1873.	4.243,098	„ „
Negyedik „	1874—1883.	5.989,540	„ „
Ötödik „	1884—1893.	6.735,876	„ „

A skót szabadegyház a maga lelkészeit az u. n. fentartási alapból fizeti, mely az egyház központi pénztárába az egyes gyülekezetek, istenitiszteleteken befolyó adományjaiból küldetik ki. Ezenkívül aztán minden gyülekezet, tehetségéhez képest maga is díjazza a maga lelkészeit, — némelyek 7—800 fonttal is. Az első tíz év alatt a fentartási alapból 100 fontot kapott minden lelkész, míg az utolsó tíz év alatt már 254 font jutott mindenkinek; a missziók fentartására pedig az első évtized minden 100 fontjára ma 346 font esik.

A mi még közelebb a lelkészek díjazását illeti, 1849—50-ben, ez egyház fennállásának hetedik évében, mikor a szervezkedés nagy munkája már jóformán befejeztetett, 749 rendes lelkész 154—154 font fizetést kapott a fentartási alapból. Tíz évvel később, 1860-ban 805 lelkész, egyenként 185 fontot; 1870-ben 878 lelkész egyenként 218 fontot; 1880-ban 1000 lelkész egyenként 255 fontot s végre 1890-ben 1036 lelkész egyenként átlag 268 fontot. Ehhez járult még a lelkészi lakások értéke, úgy hogy ma ezen egyház évenként több mint

300 font jövedelmet biztosít lelkészeinek, — többet, mint a hatalmas anglikán egyház, mely hivatalos kimutatás szerint, a lakáson kívül, évenként nem ad egészen 230 font fizetést a maga lelkészeinek.

Mint igen érdekes körülmény, fölemlíthető még az is, hogy az eddig eltelt 50 év alatt mindig azon lelkészek közül választotta ez egyház a maga moderátorait, vagyis nagygyűlési elnökeit, kik, 1843-ban részt vettek az elszakadás nagy tényében. Egy kivételt tettek mindössze ez alól, mikor dr. Rainy-t, az edinburghi ujkollégium fényes tehetségű igazgatóját, egyházának, sőt mondhatjuk, Skóciának egyik legnagyobb fiát, 1887-ben, személyes nagy érdemeire tekintettel, az ifjabb generáció tagjai közül ültették be a moderátori székbe. Érdekes körülmény ez, mert azt mutatja, hogy aránylag milyen fiatal emberek voltak az 1843. évi nagy esemény hősei, s mily életerővel rendelkeztek ők, az immár öreg emberek, egészen a legujabb időkig. A mult évi moderátor dr. Blaikie volt, ki e jubiláris nagygyűlésen szokás szerint visszalépvén hivataláról, meghatottan jelentette ki, hogy valószínűleg ő az utolsó az elszakadás történeti tényében személyesen részt vett moderátorok közül. Utódával, dr. Walter Smith-szel, új korszak kezdődött egyháza életében, ő levén az első egyházi elnök az újabb lelkészi nemzedék tagjai közül.

Rendkívül fölemelő mozzanata volt a jubiláris gyűlésnek azon levélbeli izenet felolvasása, melyet a skót államegyház egyetemes gyűlése intézett a tőle 50 évvel ezelőtt elszakadt szabad egyház közgyűléséhez. A végzett munkák, a hithűség iránti teljes elismerés meleg, testvéries hangján szólt az az izenet, s nyoma sem volt benne azon kedvetlen elkeseredésnek, mely korábban e két egyház közötti viszonyt jellemezte.

A hozzánk beküldött füzetben igen érdekes képek is vannak a szabad egyház köréből, u. m. Chaimersnek, az egyház moderátorainak, férfi és női kiválóságainak, nevezetesebb egyházi, iskolai épületeinek s első egyetemes gyűlésének szép képei.

Eljen, virágozzék, erejében, a lelkekre való befolyásában emelkedjék a skót szabad egyház, a mi magyar református egyházunknak ezen szerető édes testvére! Sokunkat köt innen hozzája a hála: s. k. an vagyunk már egyházunk férfiai közül, kik körében tanultuk meg, mi az igazi egyháziasság s hová képes emelni az embert s a nemzetet a Krisztus egyháza iránti égő szerelem.

Csiky Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tanítóképességi vizsgálat.** A debreczeni ev. ref. tanítóképezdében a tanítóképességi vizsgálatok ily renddel tartatnak meg: a) aug. 27. napján a vizsgát tenni szándékozó tanítók, vagy tanító jelöltek, valamint a hittanhallgatók keresztlevelökkel, iskolai és illetőleg szolgálati bizonyítványaikkal tartoznak kivétel nélkül jelenkezni az intézeti igazgatóságnál. b) aug. 28-án írásbeli. c) 29. s következő napjain írásbeli és gyakorlati vizsgák tartatnak. Debreczen 1893. aug. 24. — Joó István, tan. kép. ig.

— **A hód-mezővásárhelyi ev. ref. főgymnasiumnak** állami segélyben részesítése iránt tartandó tárgyalásokra és a szerződés megkötésére a vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. Csiky Kálmán egyetemi tanárt küldte ki. A miniszteri biztos és a főgymnasium főntartó

testülete egyetértőleg megállapodtak, hogy a tárgyalásokat szeptember utolsó hetében tartják meg.

— **Huszéves osztálytalálkozás.** A kik a theologiai tanfolyamot 1873-ban végezték a debreczeni theologiai akadémián, f. hó 24. és 25-én husz éves osztálytalálkozásra jöttek össze Debreczenben. Nehányan kimentvén magukat, hogy miért nem jöhettek el e találkozóra, a következő osztálytársak jelentek meg azon: Győry Elek, Csiky Lajos, Tóth Lajos, Bészler Imre, Zöld József, Urházy Lajos, Zsigmond Ferencz, Peti Lőrincz, Bugyi Mihály, Nagy Imre, Tóth Sándor, Timár Imre, összesen 12-en, s közülök néhányan feleségeikkel s gyermekeikkel. A régi jó tanulótársak fölkeresték volt tanáraik közül az itthon levő Balogh Ferenczet és Menyhárt Jánost, majd estve a nagyerdei pavillonban társas estélyre jöttek össze családtagjaikkal együtt, hol számos felköszöntőt mondtak egymásért, jelenlevő tanárjukért: Balogh Ferenczért, s az elmúlt időkre emlékezve vissza, édesbűs érzésekkel beszéltek a jelen gondjairól s a jövő reményeiről. Elhatározták, hogy tíz év múlva, 1903. április 24-én 30 éves találkozóra fognak összejönni a főiskolai imateremben, hol közülök egy, Tóth Lajos, fog azon alkalommal imádkozni. Segítse az Isten a régi jóbarátokat, hogy tíz év múlva erőben, egészségben és boldogságban viszontláthassák egymást. Ugyanezen a napon tartottak 25 éves találkozást azok, a kik 1868-ban tettek érettségi vizsgát. Az egykori tanárok közül csak az örökifjú *Tóth József* lehetett jelen, kit Szunyogh Szabolcs igen szépen köszöntött fel. A többiek egyrésze a temető csendes lakója már, másrésze vidéken nyári üdülést keresve, nem vehetett részt a negyedszázados találkozáson. A kellemes találkozás ideje hamar eltelt, s az egykori tanulótársak, kik ezuttal csak 21-en tudtak megjelenni, azzal az elhatározással oszoltak szét, hogy 1903-ban, tehát 10 év múlva újra összejönnék. Ezen utóbbi találkozás az 1872-ben theológiát végzett tanulótársak 21 éves összejövetelére is alkalmat adott volna, de mindössze csak 6-an voltak jelen. A megjelentek, u. m.: Mészöly Győző, Náduvairi Lajos, Rózsa Sándor, Tót Ferencz, Turi Lajos és Varga Bálint elhatározták, hogy 1897-ben 25 éves osztálytalálkozást fognak tartani, s teljesen remélik, hogy a ma még élő 27 tanulótársból nemcsak 6-an fognak jelen lenni. Adja az Isten, hogy egy se hiányozzék közülök!

— **Lelkészválasztás.** Az érmihályfalvai ev. ref. egyház lelkészévé 5 jelölt közül f. hó 20-án *Szathmári Sándor* margittai lelkész választott meg. Üdvözljük tisztelt barátunkat ezen előhaladása alkalmából. E választás annál megtisztelőbb a mi barátunkra nézve, mert a jelöltek mindannyian tekintélyes, számot tevő férfiak voltak, kiknek mindenike érdemeket szerzett az előhaladásra. Adjon az ég újabb erőt az új téren való hasznos munkálkodásra úgy a megválasztott lelkésznek, mint a tekintélyes egyháznak, hogy ez virágozzék és világoljon fényével, s jó példát adjon mindeneknek!

— **Lelkészi beköszönés.** Néhaj Veres Imre lelkipásztor halálával megüresedett p.-tamásii egyház f. é. aug. 6-án üdvözölte újonnan választott lelkipásztorát, Major Gyula urat. Beköszönő egyházi beszédének hallgatására kicsiny volt a templom. A hívek meglegedett örömmel vonultak haza Isten házából azon tudatban, hogy új lelkészek, az Ur igéjével a békesség kies vize mellé fogja vezérelni a boldogságra érdemes nyáját.

— **Egyházmegyei közgyűlés.** A n.-szalontai ev. ref. egyházmegye nyári közgyűléset f. hó 17-én tartotta meg N.-Szalontán, a gymnasium tantermében. E gyűlésről közelebb részletes referátát fogunk közölni.

— **Anyakönyvi kivonatok hitelesítése** tárgyában a vallás- és közokt. miniszter következő rendeletet küldötte az egyház főhatóságokhoz: „35,774. sz. A bécsi és német nagykövetségnek a közös külügyminiszter urhoz intézett jegyzék-irata szerint az itteni lelkészi kivonatok által kiállított és Németországban való használatra szánt anyakönyvi kivonatok gyakran nincsenek ellátva az anyakönyvvezető feletti felügyeletre hivatott illetékes első fokú politikai közigazgatási hatóság hitelesítési záradékával, a mit pedig a hatóságok és közhivatalosok által kiállított vagy hitelesített okiratok kötelestése tárgyában a német birodalommal 1880. február hó 25-én kötött és u. a. évi XXXVI. t.-cikkkel becikkelyezett szerződés III. cikkke kötelezőleg előír, s mely hitelesítési záradék hiányából az illető, különösen házassulni kívánó felekre nézve gyakran csak hosszadalmas és költséges utánjárással pótolható joghátrány származik“. Ily esetek jövőben ismétlődésének megakadályozása céljából a miniszter megkereste az egyházi főhatóságokat, hogy a lelkészi hivatalokat az idézett törvény pontos megtartására utasítani méltóztassék.

— **Resicza.** A *resiczai* egyház javára, a szentesi ev. reform. egyház tagjai között eszközölt gyűjtés eredménye, az egyháztanács által az egyház pénztárából is utalványozott 50 forinttal együtt, mint lapunkat értesítik, 114 forint 43 krajczár. Vajha segély végett megkeresni szándékolt nagyobb egyházaink a szentesi egyházzéhoz hasonló bőkezűséggel sietnének a Krassó-Szőrény megye déli felében egyedüli magyar nyelvű ev. reform. iskolát fenntartó s így magyar nemzeti és ev. reform. hitfelekezeti szempontból roppant nagyfontosságú egyháznak, isteni tiszteleti helyiségül is szolgáló iskolája megtartásában, segélyezésére.

— **A révi missiói egyház segélyeztetése.** A révi ev. ref. egyházközség még a múlt év július havában elhatározta, hogy templomát, tornyát s lelkészi lakhelyét renováltatni fogja. E határozat indító oka az, hogy a templom s torony falai nagy mértékben össze vannak repedezve, mindkettőnek fedélzete sürgős javítást igényel; a lelkészi lakás pedig csupán egy szobából áll. De mivel az egyház semmi vagyonnal nem bír, az egyháztagok pedig nyomasztó anyagi viszonyaik miatt újabb adóval nem terhelhetők meg, hogy a 2159 frtot tevő építkezési költséget — mely összegből azon időben még csak 300 frt állott rendelkezésünkre — fedezhesse: elhatározta egyházközségünk, hogy országos segélygyűjtés engedélyezése iránt kérvényez. Addig is, míg e kérvényünk elintéztét nyerne, alólirott fölkeresett némely tehetősebb egyházakat s egyes jószívű adakozókat, hogy könyöradományokkal járulnának a magasztos cél megvalósításához. Kérésünk nem is maradt eredmény nélkül s habár még nincs együtt a szükséges összeg, az eddig nyújtott segélyről kívánok ez alkalommal nyilvánosan számot adni. Első helyen áll itt I. Ferencz József király ő felségének 100 firtos adománya, azután az országos közalapé 80 firtal. Ezeket kivül a következő adományok gyűltek be: a révi ev. ref. egyháztagok önkéntes ajánlata 62 frt; ugyancsak Révről Bitzy János, Hollósy Gyula és Friedman Benő 5—5 firtal, Kaszó Gyula és Simon János 2—2 firtal, Fekete Lázár, M. Kossa Kálmán, Lovassy Márton, Deutsch Henrik, Gavriluz Tógyer, Szász Károly és Horváth József 1—1 firtal járultak az építkezési költségekhez. A révi missiói lelkészséghez tartozó körben: Junicskai Zoltán (Rikosd) 10 frt, Széles Gyula (Szászfalva) 3 frt, Simkó József (Szászfalva) 1 frt, Szepsy Sándor (Lokk) 5 frt, Hubay Sándor (Bánlaka) 5 frt. N.-Báródról: Karácsony Gyula

5 frt, Mandel Albert, Mande Péter 2—2 frt, Rezey Gusztáv, Szabó Péter, Schwitzer József, Róth Jakab, Hajnal Ede 1—1 frt, Róth Lajos 50 kr.; Venter Gábor (K.-Báród) 1 frt. Remeczen: Fiber Vilmos, Klappholz Simon, Narde András 2—2 frt, Grünfeld Ede 1 frt 50 kr., Strommer Gusztai, Kollarszky István, Kovács József, Schwarz Mátyás, Gottlieb N., Friedman József, Kiss Károly, Fischer Zsigmond, Nobl Elek 1—1 frt; Simon Mihály (Csarnóháza) 1 frt, Szántó János (Jádvölgy) 2 frt, Lungu Gábor (Ponor) 2 frt, Horkay Árpád (Bucsa) 1 frt. Brátkán: Czibenszky Vazul, Soós Lőrincz, ifj. Czibenszky László, Feldheim Albert, Schütz Márton (Vár-Sonkolyos) 1 frtot adtak. A többi adományok a következők: Juricskay Mór (Örvénd) 15 frt, Kolontáry János (Örvénd) 5 frt, Élesden: Makay Károly, Kottán Imre 3—3 forint, Mütter Ferencz, Fényes Ákos, Léderer Márton, Jakabfi Lipót 2—2 frt, dr. Miskolczy Ferencz, Rednik Gábor, Kocsiss József, Kocsiss Béla, Retezár János, dr. Sámson Márton, Wesselényi Ferencz, Német József 1—1 frt, Kelepecz József 50 kr. M.-Telegden: Telegdi József, Telegdi Lajos, Horváth Sándor, Kovács Károly családja 5—5 frt, M.-Telegd község és Nagy Imre 3—3 forint, Vattay Gyula, Horváth József; Mészöly Dezsőné 2—2 frt, özv. Szakolczayné, Szabó István, Némety N., Novák Árpád 1—1 forint, Omischl Mihály (Czigányfaiva) 1 frt, Szabó Károly (A.-Kereki), Rigó Lajos (Bihar) 2—2 frt, Nádudvary Lajos, Szemes László (Sz.-János), Bugyi Sándor (Püspöki), Nánassy Imre (M.-Telki), Bögös Lajos (Csökmő), Bódogh János (K.-Marja), Béteky Géza (Nyüved) 1—1 frt, t.-löki egyház 24 frt 74 kr., Pap Miklósné (Hajnalos) 1 frt, Láposy János (T.-Eszlár) 1 frt, Földesen: az ev. ref. egyház 25 frt 12 kr., Földes község 5 frt, Kállay László 5 frt, Eröss Lajos 3 frt, Szöllösy Imre, Karácsony Lajos és Zsigmond 2—2 forint, Bogdán Gábor, Zloczky Mihály, Ványi Lajos, Bogdán Zsigmond 1—1 frt. Nádudvaron: az ev. ref. egyház hívei 30 frt 73 kr., az ev. ref. egyház pénztárából 5 frt, dr. Horváth Dénes 6 frt, Göttman N. 3 frt, Nábráczky István, Oláh Imre, Papp Sándor, Fújér József 2—2 frt, dr. Halász Sándor 1 frt 36 kr., Veress Géza 1 frt. P.-Ladányban: az ev. ref. egyház hívei 20 frt 48 kr., II. polgári olvasóköri 2 frt. N.-Váradon: az olaszii ev. ref. hívek 20 frt 40 kr., ujjvárosi ev. ref. hívek 11 frt 32 kr., Ritoók Zsigmond és Mezey Mihály 5—5 frt, Kiss Elek 2 forint, Csák Máté, dr. Fazekas Imre, Miskolczy Barnabás, Paksy Gusztáv, N. N., N. N., N. N., Bágyi Lajos, Osváth Lajos 1—1 frt, x. y. 42 kr., M.-Szigeten az ev. ref. egyház hívei 31 frt 90 kr. M.-Keresztesen: az ev. ref. hívek 17 frt 39 kr., Juricskay Ákos 3 frt 50 kr., Ertsey Dezső 2 frt, Reke Vilmos 2 frt, Szigeti Elek, Kovács Gábor, Burger Sándor, dr. Zachariás Simon, Kiss Antal, Halász Imre, Alacs Károly, Boronkay Gyula, Nagy Lajos 1—1 frt, Keresztesy Ferencz, Hary József, E. K., Nagy János, Dömök Kálmán 50—50 kr. N.-Kereki község 1 frt, N.-Kereki község előjárói 1 frt 10 kr., Török-Szt.-Miklóson: templomi perselypénz 12 frt 26 kr., az ev. ref. hívek 32 frt 74 kr., az ev. ref. egyház 5 frt, takarékpénztár 3 frt, özv. Polgár Mihályné, Polgár József 2—2 frt, Kuncze Imre, Szondy Károly, Návay Kálmán, dr. Jánossy Gyula, Tóth Géza és az első földművelőkör 1—1 frt. Gyulán: templomi perselypénz 25 frt 50 kr., dr. Kovács István 3 frt, Nagy Ferencz 1 frt. Az eddigi adakozások összege 794 frt 96 kr.-t tesz. Midőn kegyes jöltevőinknek egyházunk nevében hálás köszönetet mondok: Istennek minden áldását kérem reájok s ügyünket az áldozni kész nemesszívű hitrokonok munkás szeretetébe ajánlom. Réven, 1893. augusztus 21. Karácsony Imre, ev. ref. id. lelkész.

— **Segédlelkészi állomás.** H.-Bagosról vettük s változatlanul közöljük a következő sorokat: Tiszt. Kiss Sándor h.-bagosi ref. segédlelkész úr, miután ily minőségben 8 évig várakozott volna több helyeken önálló lelkészi állomás elnyerésére hiában, legközelebb a bihar-nagy-bajomi egyház egyik elemi iskolája tanítójává választatott meg, szükség esetén lelkészi szolgálatokat is teljesíteni tartozván ott, s állomását f. évi szept. 1-én elfoglalandja. Valóban, a mily kitűnő s gyakorlott erőt nyert benne általában a tanítói, — épen olyat fog nélkülözni e változással a lelkészi kar, a mennyiben eddigi működése azon föltevésre jogosít, hogy rövid, tartalmas, szíveket megnyerő modorban előadott egyházi beszédei s egyéb, a lelkészet terén bizonyított tevékenysége által mint önálló lelkész még üdvösebb eredményeket fogott elérni. Elhagyott helye Bagoson betöltésre vár.

— **Halálozások.** Mély részvételt vettük és tudatjuk olvasóinkkal a mindnyájunkat bizonyára leverő gyász-hírt, hogy *Sáfrány Zsigmond* téglási lelkész nincs többé, élete javában váratlanul, pillanat alatt megölte őt a hozzá suhintott halál keze. A szomorú esetről a család a következő gyászjelentést adta ki: „A legmélyebb fájdalom lesújtó érzetével tudatjuk a forrón szeretett férj, a gondos apa, a jó apósnak, *Sáfrány Zsigmond* téglási ev. ref. lelkésznek folyó hó 19-én délután 5 órakor, életének 56-ik, boldog házasságának 16-ik évében szívszélhűdésben történt elhunytát. A drága halott földi részei folyó hó 21-én d. u. 2 órakor fognak a téglási sírkertben örök nyugalomra tétetni. Téglás, 1893. aug. 19-én. Özvegye: özv. *Sáfrány Zsigmondné* szül. *Stépan* Ida. Gyermekéi: *Ilona*, férjével *Oláh Gyulával* és *Ilona*, *Gyula*, *Zoltán* gyermekeivel; *Gusztáv*, *Géza*, *Lajos*, *Zsigmond*, *Ida*, *Irma*. Özv. *Sáfrány Béláné*, *Irén* és *Péter* gyermekeivel.“ Addig is, míg az elhunytól nekrológot közölhetnénk, tudatjuk, hogy temetése az egyházközség s a vidék intelligenciájának óriási részvéte mellett folyt le. A templomban imádkozott *Lukács Ödön* esperes, prédikált *Joó István* debreczeni tanítóképezdei igazgató és a temetőben sírbeszédet mondott *Kálmán Dezső* ujfehértői lelkész. Legyen áldott az elhunytak emlékezete! — Meghalt továbbá *Derczeni Munkácsy Sándor*, a tolnai ref. egyházmegye kiérdemült esperese, egyházker. tanácsbíró, a paksi egyház 38 éven buzgó lelkésze f. évi augusztus 20-ikán d. u. 3 órakor 70 éves korában súlyos betegség után. Béke poraira!

— **A sárospataki főiskolában** — az akadémiában épen úgy, mint a gymnasiumban — a beírások szeptember 1-én kezdetnek meg s tartanak 8-ikáig, azzal a megjegyzéssel azonban, hogy a gymnasiumba a négy első nap csak protestáns vallású tanulók vétetnek fel; szeptember 5-ikétől azonban más vallásfelekezetűek is felvétetnek 65 létszámig. A magán-, pót- és javító vizsgálatok augusztus hó 28., 29. és 30-ik napjain fognak megtartatni. Az igazgatóság.

— **Megjelentek s beküldettek hozzánk:** 1. *Az evang. ref. tiszántúli egyházkerület 1893. június 1—5. napjain tartott gyűlésének jegyzőkönyve.* Kiadta *Tóth Sámuel* egyh. ker. főjegyző. — 2. *A nagy-károlyi ev. református egyházmegye 1893. évi május 9-én Nagy-Károlyban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve.* Az előbbi már szétküldetett a püspöki irodából az esperesi hivatalok által az egyes egyházközségek, lelkészi hivatalok számára való kiosztás végett.

Szerkesztői üzenetek.

Sz. M. E—s. Sohm műve ismertetését vettük. Köszönet érte. Mielőbb meg fog jelenni. — *M. A. Ny-B—t.* Az adatokat vettük. F. J. úr, ki 1887. május 1-étől átányi lelkész, szept. 15-ikére ígerte azokat maga részéről beküldeni. Addig tehát várjunk. — *O. V.* A legnagyobb élvezettel olvastuk át a sikerült, igazán szép dolgozatokat. De programunk szerint ilyeneket nem közölhetünk. Ünnepi költeményeket alkalomszerűleg elfogadnánk. Köszönet a rólunk való megemlékezésért.

TARTALOM-JEGYZÉK: Egyházkerületi elnöki felhívás. — Tanügy: Erkölestan-é vagy erkölesi nevelés? Nagy István, ev. ref. lelkész. — Iskolai értesítők. — Közéletünk: Válasz Tóth József vádjára. Szalay József, lelkész s a „Keresztyén“ szerkesztője. — Irodalom. — Külföld. Csiky Lajos. — Különfélék. — Szerkesztői üzenetek. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

KÓKAI LAJOS

könyvkiadóhivatalában (Budapest IV., Károly-utca 1. sz.)

megjelent újabb könyvek.

1. *Benkő*: Keresztyén imádságok minden korbelieknek iskolai és magán használatra **20 kr.**
2. *Bitay*: Magyar keresztyének imádságos könyve, egy esztendei imádságok, *fűsve 1 frt 20 kr.*, kötve **1 frt 80 kr.**
3. *Böhm*: Ember és világa, II-ik rész a szellemi élet. (I-ső rész *Dialektika vagy alapphilosophia*) **3 frt.**
4. *Csiky*: Egyházszerzetartásban (Liturgika) **1 frt.**
5. *Drummond*: A keresztyénség programja (angolból) **40 kr.**
6. *Fejes J.*: Egyházpolitika protestáns szempontból **40 kr.**
7. *Froude*: A reformáció befolyása a Skót jellemre, ford. Baráth Ferencz, **20 kr.**
8. *Kiss K.*: Töredékek Nagy-Igmánd és vidéke multjából **1 frt.**
9. *Mokos*: A dunántúli ág. hitv. evang. egyház 1598-iki törvénykönyve **1 frt.**
10. *Révész Bálint* hátrahagyott művei 3 kötetben: I-ső kötet. Halotti imádságok **2 frt 50 kr.** Egész vászonba kötve **3 frt.** II-ik kötet. Halotti és alkalmi imádságok és confirmációi beszédek **2 frt 50 kr.** Egész vászonba kötve **3 frt.** III-ik kötet. Orációk és halotti egyházi beszédek **2 frt 10 kr.** Egész vászonba kötve **2 frt 60 kr.**
11. *Szássz K.*: Élet a halálban, nagyobb és kisebb halotti beszédek és imádságok (1854—1893.) **2 frt 50 kr.**
12. *Zsindely dr.*: Lovagi intézmény **1 frt 20 kr.**

Ezekon kívül teljes raktára a **közép, polgári és elemi** iskolákban használt könyveknek.

A megrendelések pontos elintézéséről az üzlet régi jó hírneve kezeskedik.